

ENTREVISTA AMB JOAQUIM MOLAS

«La Creu de Sant Jordi hauria de ser pòstuma»

Amb el rerefons polèmic dels «índexs» de Josep Pla, Joaquim Molas fa una repàs a la situació actual de la cultura i a les dificultats que ha tingut a l'hora d'enllestir la «Història de la literatura catalana».

Agustí Pons

El primer volum porta un *copyright* prou clar: 1964; l'onzè i últim tot just acaba de sortir de la impremta: vint-i-cinc anys han estat necessaris per elaborar la *Història de la literatura catalana*, començada per Martí de Riquer i acabada, en els seus cinc darrers volums, per Joaquim Molas. Molta aigua ha passat sota els ponts d'aquest quart de segle i alguns personatges que van representar un paper decisiu al llarg

d'aquesta història ja no hi són. És el cas del catedràtic Antoni Comas, que havia de ser el responsable de tota la part moderna i que només va poder redactar-ne els dos primers volums, i de l'historiador Edmon Vallés, responsable de la recerca i redacció dels peus de fotografia —una ciència tan desconeguda com difícil en el camp del periodisme.

Comencem parlant amb el doctor Molas d'aquesta diguem-ne efemèrides.

—La part medieval de la literatura catalana compta amb una gran bibliografia i, a més, el doctor Riquer és un home ja gran, que té, per tant, una gran experiència, amb una pràctica pròpia. O sigui, que és una part que es va poder fer amb una certa rapidesa. Ara, a partir del segle XVI i, sobretot, del XIX, et trobes que a penes si hi ha bibliografia. I, d'altra banda, les literatures a mesura que van avançant en el temps, van creixent en magnitud. I aquest ha estat el problema: la magni-

tud del que s'havia de treballar i la manca de bibliografia existent. Per això, el que nosaltres hem fet és una síntesi, bàsicament, de primera mà, perquè no hem trobat bibliografia prèvia. Diga'm, per exemple, quins llibres hi ha sobre Narcís Oller o sobre Verdager o Carner. Per tant, era impossible que, en el temps que l'editorial demanava, aquest treball el pogués fer una sola persona. Per això, vaig prendre la solució d'agafar una sèrie d'especialistes. A més, hi ha pocs estudis sobre els segles XIX i XX.

—¿Per quines raons?

—Aquí hi ha hagut una gran tradició d'estudis, però d'estudis medievals. És el cas d'en Milà i en Rubió. També hi ha hagut crítica sobre la literatura que s'està realitzant, però no estudis acadèmics. Per exemple, tenim ressenyes sobre Narcís Oller —algunes de molt bones, com les d'Yxard o Sardà—, però ens falta un estudi de conjunt. Això fa que la bibliografia sobre temes moderns sigui relativament recent. De fet, és la dels especialistes que han intervingut en aquesta *Història de la literatura*. Per tant, el que jo he fet és triar uns col·laboradors més o menys homogenis. L'organització del treball és unitària —perquè l'he feta jo— i amb cadascun dels redactors he discutit el capítol corresponent: però això no ha impedit que cada redactor anés a la seva i, per tant, que el treball pugui presentar, en el seu conjunt, algunes llacunes o desigualtats. I calia que hi hagués una certa homogeneïtat prèvia perquè, si no, hauria resultat un cent peus; l'obra no s'hauria pogut llegir d'una manera ordenada i seguida...

—¿I dels famosos índexs de Josep Pla, què me'n dieu?

—Tot em fa pensar que hi ha una qüestió personal del senyor Bonada contra mi, perquè jo no he intervingut en la redacció dels índexs. La prova és que només surto fent un pròleg. Jo he assessorat l'autora, Cristina Badosa, de la mateixa manera que l'han assessorada Joan Teixidor o Josep Vergés, els editors de Pla. I em vaig limitar a donar el seu nom quan l'editorial em va demanar una possible persona per fer aquell treball. I vaig donar el de la Cristina Badosa perquè és una persona que ja havia treballat en l'obra de Pla i que és de Palamós, de manera que podia familiaritzar-se fàcilment amb alguns dels temes recurrents en l'obra planiana. ¿Quin és el contenciós que el senyor Bonada té contra mi? Probablement perquè va publicar un llibret sobre el *Quadern gris* i persones vinculades al meu equip no li van fer una bona

DOMÈNEC UMBERT

«Els textos pòstums de la Rodoreda necessiten un tractament crític, filològic, perquè no són textos acabats.»

crítica. I es va pensar que es tractava d'una conxorxa contra el seu llibre, cosa que és absolutament falsa.

—Una vegada acabada aquesta *Història*... ¿què més li queda per fer?

—Crec que ser catedràtic és no ser res. O com arribar a oficial de primera: una qüestió d'edat. D'altra banda, penso que encara no he fet el que jo vull fer, perquè fins ara he treballat en el que volien els altres. Per la meua història política, personal, he intentat cobrir molts buits: amb les col·leccions «Antologia Catalana» o «Les millors obres de la literatura...», tant per la necessitat de recuperar un patrimoni literari com de crear uns instruments per estudiar-lo. Però fins fa quatre o cinc anys, no m'he pogut dedicar a allò que realment vull fer.

—¿I què és?

—D'una banda, tinc un parell de camps d'estudi on penso treballar. I, d'altra banda, tinc, des del començament, un problema de mètode. S'ha de fer història de la literatura, en un sentit bastant ampli, però també em sento hereu de la tradició crítica pura. Aquest problema de mètode és un dels meus camps de reflexió: què cal entendre per literatura, què cal entendre per literatura catalana. D'altra banda, se m'han anat imposant dos temes de treball: Verdager i les avantguardes. I, d'altra banda, tinc un tema que em ve de petit, que és el de la literatura popular.

—¿Té temps, per a dur a terme aquests projectes?

—No. Un dels problemes és que vaig bastant aclaparat. En aquests moments, tinc entre mans unes quaranta tesis doctorals, que és una xifra de tercer món.

—¿No té la sensació de ser qui reparteix el joc en moltes de les activitats culturals del país? Entre la càtedra, i Edicions 62 i...

—No, no. Se m'ha dit que això es diu però no crec que sigui veritat. Sóc una persona que no em moc de casa, que em passo el sant dia treballant, que procuro fer la meua feina el millor possible, ¡i prou! No vaig repartint prebendes a ningú perquè ni en tinc, ni me'n donen cap. Tinc una professió i prou. I quan la Generalitat em va voler condir una Creu de Sant Jordi, no la vaig voler, perquè vaig considerar que aquest tipus d'honor ha de ser pòstum. Sóc una persona que no he tingut mai l'obsessió de fer currículum i, per tant, no en tinc, de currículum. La gent ara té l'obsessió de fer currículum.

—El mercat de possibles lectors en català és, això no obstant, petit. No es pot comparar la disposició passiva que demana un mitjà àudio-visual a l'esforç de lectura i, de lectura en català, que demana un diari. La prova n'és que tampoc no han augmentat considerablement els tiratges dels llibres en català. Més aviat, contra tots els tòpics, fa la impressió que cada vegada es llegeix menys...

—És un mercat escanyat, això és veritat. I aquest fet dificulta l'existència d'una literatura popular com la que hi ha a altres indrets. És clar que el públic lector català és un públic elitista i que, per tant, vol productes elitistes. A la vegada, però, no hi ha literatura popular a l'abast per a un possible consumidor d'aquest producte. Als quioscos, per exemple, a penes hi ha literatura en català perquè no hi ha el comprador, però tampoc no hi ha el producte adequat.

—Aquesta literatura popular que reivindiquen autors com Jaume Fuster o Teresa Pàmies, ¿per què no acaba de tenir èxit?

—Hi ha un problema que ningú no gosa esmentar i és que a Catalunya hi ha hagut un canvi demogràfic, sobretot al llarg dels cinquanta i els seixanta. L'altre problema és que la gent teòricament lectora ha tingut una educació en castellà perquè l'escola, el carrer i els mitjans de comunicació eren en castellà. S'ha de ser un militant per canviar els hàbits. I quan un ja és un

militant, prefereix una literatura més exquisida.

Entre l'ensenyament, TV3 i la lenta catalanització del carrer, haurien de consolidar-se unes àmplies minories per poder desembocar en una situació en què ja es pogués parlar de les àmplies majories. El franquisme va decidir que la llengua catalana s'havia d'acabar. No va comptar que al carrer es parlava en català i que no podia esborrar-se tan fàcilment. Però el que sí que va aconseguir esborrar és l'ús públic literari de la llengua. La clandestinitat i l'exili es tancaren en ells mateixos i feren l'única literatura que era possible, minoritària. Però quan acaba la clandestinitat, el balanç és que s'ha produït un gran canvi demogràfic amb la immigració i que s'ha perdut la literatura popular, de carrer, que existia al 1938: la ràdio, la premsa, les revistes, el teatre, el cinema, cert tipus de literatura...

—*Per tant, no és casualitat que els gèneres que ara tinguin més èxit, en català, siguin els orals: la ràdio, la televisió, el teatre...*

—La literatura popular ha estat sempre oral i visual, entre altres raons, perquè les majories eren analfabetes. Des dels joglars fins als romanços de cec, les cançons o les auques, tot és literatura oral. És el segle XIX quan surt la novel·la i la premsa escrita. I ara, per tant, tornem una mica als orígens. El que passa és que ho fem d'una manera tecnificada i amb un canvi d'actitud per part del receptor que, abans, intervenia en el producte, en les cançons o els romanços que es feia seus i en canviava el final o les estrofes. Ara no. Ara el receptor és purament passiu. Per això, aquests mitjans, la ràdio i la televisió, estan intentant involucrar el receptor.

—*¿I en el camp d'aquesta literatura escrita minoritària, quin és el moment?*

—Quan un milita *dins*, té unes idees que defensa, i una gent que defensa les mateixes idees, en definitiva, té un coneixement directe. És el que jo vaig tenir als anys seixanta. Quan no milites, quan t'ho mires des de fora, és molt difícil parlar de la literatura que s'està produint. Perquè la gent, a més, et pot sorprendre en vint-i-quatre hores. Per això ara sóc tan caute. Durant els anys cinquanta i seixanta havia apostat per una determinada gent, a partir de les primeres obres que havien publicat, i per altres, no. Després passa que els que et pensaves que donarien resultat no n'han donat, i al revés. ¿Per què? Perquè la carrera d'escriptor és una carrera molt dura, de molta inversió

d'hores, de molt de treball, de molta constància, de molt pocs resultats. I no tots són capaços de mantenir aquesta duresa. Amb els anys, per tant, jo he anat prenent cauteles a l'hora de fer pronòstics i fa poc he escrit que m'agradaria viure d'aquí a cinquanta anys per saber quina ha estat la literatura del meu temps.

—*¿Tot això indica que ha passat d'una visió marxista a una visió més eclèctica de la literatura?*

—No renuncio a res del que he fet. El que passa és que en la literatura —i en això penso com en Riba— de l'anàlisi de l'obra ha de sortir el mètode de treball. El mètode marxista serveix molt per tractar un tipus determinat de producte, per fer panoràmiques o per analitzar la novel·la realista del segle passat; en canvi, per estudiar l'obra

d'un poeta simbolista... Ara bé, hi ha un fet que la gent tampoc sol tenir gaire en compte, que és el Maig del 68. Penseu que va ser un fet que va liquidar molts mites i no diré que en va produir d'altres sinó que va donar sortida a un món molt determinat, que és el d'ara. El 68 no va ser només una revolució d'estudiants. Va ser molt més. Va ser la caiguda d'una sèrie de sistemes de pensament que, fins aleshores, t'havies cregut... Això d'una banda. D'altra, l'evolució tecnològica i la societat de consum han canviat el món. Abans del 68 jo em pensava que amb la literatura es podia transformar el món; ara sé que amb la literatura no es pot canviar res. ¡El que canvia el món són els míssils i els diners! Davant d'aquest panorama, la meua resposta ha estat tancar-me a casa i treballar. □

DOMÈNEC UMBERT

«En el cas dels 'índexs' de Pla, tot em fa pensar que hi ha una qüestió personal del senyor Bonada contra mi, ja que jo no hi he intervingut».